

ПОНЯТТЯ ІСТОРИЧНОГО НАРРАТИВУ У СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ ІСТОРІЇ

О.В. Мішалова

Сучасний стан вітчизняної та російської філософії історії, як і всього комплексу історичних дисциплін загалом, характеризується бурхливим розвитком і визначається глибоким інтересом до новітніх течій західної історико-філософської думки. Видатний історик та методолог А.Я. Гуревич ще у 1990 році стверджував про початок оновлення історичної науки в Радянському Союзі, констатуючи суперечливість її становища. З одного боку, був знятий ідеологічний прес і історики нарешті отримали змогу порівняно вільно висловлювати свої думки та писати на теми, які нещодавно вважалися забороненими, з іншого — продовжувалось ігнорування проблем методології й теорії історичного дослідження, що пояснюється істотною деформацією цієї сфери науки в умовах ідеологічного тиску [8, с. 23].

Подібна неоднозначна ситуація у той самий час спостерігалась і в західній історичній науці, хоча й була зумовлена іншими чинниками. На думку німецького історика Й. Рюсена, з кінця 1980-х рр. почалося формування нової історичної теорії, основу якої становлять дослідження історичної пам'яті у різноманітних культурних контекстах (див.: [20, с. 31-32]).

Як зазначає російська дослідниця Л.П. Репіна, найбільш обіцяючі перспективи відкриваються саме в тих напрямках, які приділяють значну частину уваги дослідженню категорії культури [28, с. 39]. Важливим моментом історичного дослідження стає врахування взаємообумовленості між рухом ідей й тими соціальними, політичними, релігійними, культурними контекстами, в яких вони виникають, розповсюджуються і трансформуються. Відповідно до цього набуває актуально-

сті проєкт «нової культурно-інтелектуальної історії», направлений на дослідження інтелектуальних процесів минулого у їх конкретно-історичному, соціокультурному контексті [27, с. 16]. Особливо цікавим нам здається новітній напрям — так звана «нова інтелектуальна історія», предметом якої є історичний текст (історичний нарратив) [27, с. 15].

У сфері суто філософії історії на сьогодні також спостерігається достатньо неоднозначна ситуація, при чому як у вітчизняній, так і в світовій її версії, що пояснюється загальними тенденціями розвитку філософії у ХХ ст. Без перебільшення найвагомішою з них є усвідомлення феномену мови. Так, на думку Ф.Р. Анкерсмита, філософія ХХ ст. була переважно філософією мови і вивчала як саме остання співвідноситься з реальним світом [2, с. 7].

З точки зору сучасної науки, мова здійснює значний вплив на мислення та поведінку її носіїв. Було б помилкою, зазначає Е. Сепір, вважати, що ми можемо повністю усвідомити дійсність без допомоги мови. Насправді реальність несвідомо будується на основі мовних норм даної групи, народу. «Ми бачимо, чуємо і сприймаємо так чи інакше ті чи інші явища головним чином завдяки тому, що мовні норми нашого суспільства передбачають дану форму вираження» (цит. за: [31, с. 135]). Мова, будучи соціальним явищем, надає нам засоби «проговорення» світу [16, с. 31]. Саме мова, наголошує Я.В. Шрамко, є тим універсальним середовищем, в якому і завдяки якому людина оформлює результати власного мислення та пізнання, тобто об'єктивує їх. Лише будучи відтвореними у мові, вони стають доступними для теоретичного розгляду [35, с. 171-172].

Власне у філософії історії, на думку М.О. Кукарцевої, більшість дослідників (наприклад, Х. Келлнер, Д. Ла-Карпа, Л. Госман, Л. Опп) у зв'язку з цим говорять про появу нової філософії історії, предметом вивчення якої виступає текст, який і проголошується центром історичної роботи [17, с. 55].

Отже, узагальнюючи, необхідно особливо підкреслити той факт, що незважаючи на різні висхідні мотиви появи «нової інтелектуальної історії» та «нової філософії історії», спільним для них є розуміння предмету історичного дослідження як певного роду тексту (нарратива). Його сприймають не просто як об'єктивне відображення минулої реальності, але й значною мірою як ефективний засіб її конструювання і відтворення, увагу науковців привертає сам процес творення тексту, в якому поряд з викладом теми дослідження об'єктивується світогляд автора, світобачення його епохи.

Теза про те, що текст є найвагомішим джерелом історичного, шир-

ше — гуманітарного пізнання, не нова. Так, на думку М.М. Бахтіна, він виступає первинною даністю всього гуманітарного мислення [3, с. 473], а саму гуманітарну свідомість пропонується розглядати як текст [34, с. 71]. Відомий дослідник європейського середньовіччя А.Я. Гуревич вважав, що яким би не був спеціальний предмет досліджень історика (економіка, політичний устрій, соціальні відносини, духовне життя), шляхом до його пізнання є аналіз пам'яток, текстів, створених людьми. Перше, з чим зустрічається історик в процесі ознайомлення зі своїми джерелами, — це застигла в них людська свідомість [9, с. 8]. Таким чином, стає зрозумілим те значення, якого у ХХ ст. набув аналіз текстів, знакових повідомлень та символічних систем. Наука Нового часу орієнтувалася на вивчення реальних об'єктів. Безумовний статус «реальності» в соціальному світі мають лише знаки (мова, текст, символи, дискурси), отже на сьогодні появу інтересу до тексту можна вважати певним продовженням традиційних стандартів «науковості» [29, с. 308-309].

Закономірно постає питання: що ж власне являє собою текст, зокрема історичний? З точки зору сучасної соціокультурної інтерпретації тексту наголос робиться на його епістемологічних характеристиках, когнітивних можливостях як структурної одиниці знання. Текст розглядається як особливий результат і форма пізнавальної діяльності, що синтезує різні рівні й форми відображення дійсності [22, с. 52]. Статий текст здатен не лише зберігатися в умовах зникнення генеруючої його культури, але й породжувати загальну текстову традицію у різноманітних, дистантних в часі та просторі культурах, що дає підставу говорити про його стабілізуючу місію в соціокультурній системі [23, с. 46-50]. Якщо вести мову про текст як інструмент у процесі міжкультурної комунікації (спілкування), варто зазначити, що він не лише впливає на реципієнта, але й сам знаходиться під впливом іншої культури. Виявлення цього механізму та його характеру, підкреслюють Ю.А. Сорокін і І.Ю. Марковіна, має вагоме значення для оптимізації процесів міжкультурної комунікації [30, с. 76].

Незважаючи на те, що письмо (як винахід людства) є достатньо умовним і відносно легко піддається впливу суспільства, однак письмова лінгвема, будучи фіксованою, принципово консервативна [13, с. 83]. Тому текст є одним із найважливіших способів збереження культурної традиції, історичної пам'яті. Під останньою розуміють складне соціокультурне явище, пов'язане з осмисленням історичних подій та досвіду (реального або уявного) [28, с. 41]. На думку М.О. Кукарцевої, історична пам'ять є досвідом минулого. Вона перетворює цей досвід у

нарратив [18, с. 116]. Нарратив, таким чином, являє собою об'єктивацію опосередкованого досвіду в тексті, зокрема історичному.

З усвідомленням зазначеного моменту пов'язане виникнення поняття нарративу. Етимологічно цей термін походить від англійського «narrative», що означає «оповідь» [11, с. 139]. Посилаючись на Й. Брокмейера та Р. Харре, можна стверджувати, що тут йдеться не просто про новий емпіричний об'єкт аналізу, а про новий теоретичний підхід, про новий жанр у філософії науки. Відправною точкою інтересу гуманітарних дисциплін до нарративу є «відкриття» в 1980-х рр. того факту, що оповідна форма — усна чи писемна — складає фундаментальну психологічну, лінгвістичну, культурологічну і філософську основу наших намагань дійти згоди з природою та умовами існування. Поняття нарративу було узагальнено та розширено і в той же час спеціалізовано у широкому спектрі питань, до яких належать дослідження способів, завдячуючи яким ми організовуємо нашу пам'ять, наміри, життєві історії, ідеї нашої «самості» або «персональної ідентичності». Й. Брокмейер та Р. Харре визначають нарратив як підвид дискурсу, як вид найвищого рівня або класифікуючого поняття в таксономії нарративних форм більш низького рівня. Під дискурсом вони розуміють найбільш загальну категорію лінгвістичного виробництва. Як правило, вербальне спілкування відбувається одночасно і незалежно від інших матеріальних та символічних способів, саме у цьому сенсі вчені називають лінгвістичний продукт дискурсом [6, с. 29-31].

До підвидів нарративу відносять міфи, народні казки, правдиві і видумані історії, правові, філософські та наукові тексти. До того ж існує широкий спектр змішаних форм, оскільки нарративи представлені також у вигляді поетичних творів, епосу, драми, музики, фільму. Однак, незважаючи на існування достатньо добре впорядкованої класифікації, досить складно чітко визначити зміст поняття нарративу. Перш за все тому, що має місце значне різноманіття форм та стилів нарративу; по-друге, елементи або структури нарративу присутні в більшості інших типів дискурсів (наприклад, науковий, історичний, правовий, релігійний тексти), що призводить до появи цікавих «гібридів»; по-третє, актуальності набуває проблема авторства нарративів, адже вони в рівній мірі не є абсолютно індивідуальними, як і не являють собою прості репрезентації об'єктивного опису подій. Історії розповідаються з певних «позицій», вони «трапляються» в локальних моральних контекстах; по-четверте, оскільки ми з дитинства «встаємо» в розповідаючий історії репертуар нашої мови (культури) та використовуємо його таким же звичним чином, як і мову загалом, нарратив

став «прозорим». В результаті його існування сприймається нами як природно даний спосіб мислення і діяльності [6, с. 33-35].

Щодо розуміння нарративу в історичній науці, на думку М.С. Петренка, існують дві основні точки зору. Прихильники першої вважають, що він був присутній вже при народженні сучасної історіографії і ніколи повністю не зникав, є традиційним методом, котрим користуються історики та представники інших соціальних дисциплін, «розказуючи історії», тобто поєднуючи і описуючи події, впорядковані у часі. Представники другого підходу вважають, що нарратив був втрачений, а тому сьогодні необхідне повернення до нього, акцентуючи увагу тим самим на специфічності історичного нарративу. Зазначається, що більшість істориків використовують його, але прирівнюючи до ролі фону, на тлі якого розгортається їхня аргументація [24, с. 108-109].

Нарратив також визначають як текст, говорячи при цьому про текст нарративу [19, с. 67]; як опис [33, с.22]; оповідальний дискурс [32, с. 24]; оповідь [28, с. 49]. Отже, поняття нарративу в історичній науці (як і взагалі у методології науки) є достатньо проблемним, таким, що лише знаходиться на етапі теоретичної розробки. Однак, як свого часу наголошував М. Блок, поява слова — це вже вагомий факт, навіть якщо сам предмет існував раніше; він говорить про те, що наступив момент усвідомлення [5, с. 37].

Незважаючи на те, що поняття історичного нарративу в науковій літературі має надзвичайно широкий спектр визначень, на нашу думку, їх можна розподілити на дві великі групи: до першої відносяться розуміння його як змістовної структури історичного тексту (наприклад, у А. Данто, Ф.Р. Анкерсмита, Х. Уайта, Й. Рюзена, Г. Баумгартена, Л. Стоуна, Л. Гріффіна), до другої — як засобу оформлення та подачі матеріалу (П. Берк, Н. Девіс, Р. Прайс, Б.Г. Самер, П. Коен).

Думка про те, що історія та оповідь про неї — це різні речі, не нова. Так, наприклад, ще в середині XVIII ст. І.М. Хладеніус стверджував, що первісна картина історії змінюється вже у процесі народження розповіді про неї (див.: [14, с. 191]). Однак, лише у філософії історії другої половини ХХст. проблема написання історії, способи конструювання минулої дійсності стали центральними. У зв'язку з цим набуває актуальності відмінність між історичним дослідженням (результати якого, як правило, позначаються в термінах індивідуальних речень стосовно минулого) та історичним письмом (яке інтегрує результати історичного дослідження у межах історичного тексту як цілого і має певну автономію й незалежність по відношенню до минулого) [1, с. 71]. Дослідників почав цікавити механізм поєднання окремих істинних історичних

висловлювань в єдину розповідь.

Одним з перших, хто чітко поставив перед собою подібне завдання, був А. Данто, представник аналітичної філософії історії. А. Данто вважав, що за самою суттю своєї діяльності історик повинен прагнути до певної організації минулого, а не до його відтворення. Історія розповідає історії — оповіді, під якими розуміються структури, що накладаються на події, поєднуючи одні і виключаючи інші як позбавлені значення [11, с. 129]. Необхідно підкреслити, що організаційну структуру історичного матеріалу у вигляді оповіді творить сам історик [11, с. 138]. Оповідь поєднує в собі одночасно опис та пояснення: вона пояснює, повідомляючи про те, що відбулося, і, повідомляючи про щось, пояснює його. Опис за допомогою оповіді та історичне пояснення складають одне ціле [11, с. 194]. Отже, нарративом, виходячи з позицій А. Данто, є певний спосіб поєднання історичного матеріалу (окремих істинних висловлювань про минуле) завдяки опису та поясненню в межах оповіді, організаційна структура, що формується істориком.

На думку Л. Стоуна, нарративом є організація матеріалу в хронологічну послідовність, яка утворює єдину зв'язну розповідь, хоча і не без других планів. Л. Гріффін розуміє під нарративом опис соціального феномену, розповідь що розгортається у часі, характеризується послідовністю, впорядкованістю, має відкритий фінал, доповнений супровідними обставинами та умовами. Цікавої позиції дотримуються Й. Рюзен та Г. Баумгартен, стверджуючи, що пояснення і опис субординуються, підпорядковуються основній нарративній схемі. Тому оповідь (нарратив) — це структуроване поняття про історичний об'єкт, історичну об'єктивність, а не просто одна з форм репрезентації (див.: [24, с. 111]).

Другим класиком нарративної філософії поряд з А. Данто можна вважати Х. Уайта, який запропонував концепцію тропологічних моделей історичного письма. На його думку, розповідь про події являє собою конструкцію, яку ми накладаємо на факти (див.: [1, с. 75]). Х. Уайт визначає чотири можливі її моделі або тропи, називаючи їх за аналогією з поетичною мовою: метафора, метонімія, синекдоха, іронія. Історичне письмо завжди задається однією з них, а сама послідовність троп підкоряється внутрішній логічній схемі (див.: [21, с. 281]).

Значний вплив на формування нарративної філософії здійснив англійський історик Р.Дж. Коллінгвуд. Саме він є автором теорії історичного дослідження за принципом «питання–відповідь», концепції апріорної уяви, яка творить історичні конструкції. Р.Дж. Коллінгвуд висуває концепцію структурного характеру історичної уяви, яка у своїй

апріорній формі, а не мимовільно як фантазія, виконує всю конструктивну роботу в історичному пізнанні. Тобто, історик спочатку створює в уяві певну картину минулого (конструкцію або схему), а потім використовує її для визначення істинності фактичного матеріалу і навіть джерел. Їм «вірять» лише тому, що вони обґрунтовуються такими схемами історика [15, с. 233]. І хоча вчений не говорить безпосередньо про «історичний нарратив», однак саме його ідеї були покладені в основу більшості досліджень зазначеного питання.

На конструктивній ролі уяви в історичній науці наголошував також відомий французький дослідник Р. Барт, розуміючи під нею здатність людського розуму створювати фікції, тобто надавати форми історичному часу, локалізувати історичні події, вигадувати сюжети для послідовного руху історичної реальності. Для вченого наратив здійснюється як акт уяви (див.: [18, с. 124]). Тому історичний дискурс — це уявна конструкція, а наратив можна вважати пояснювальним феноменом, певною послідовністю встановлених причин та наслідків (див.: [17, с. 47]).

Продовженням лінії конструктивізму в філософії історії стала концепція наративної логіки Ф.Р. Анкерсмита. Сутність наративу, на його думку, полягає у здатності надавати інтерпретацію фрагменту минулого, тобто певним чином конструювати його. Історична оповідь складається переважно з тверджень, які відсилають до історичних подій, та висловлювань, що передають авторську точку зору стосовно них. Останні синтезуються так званою «наративною субстанцією», когнітивним ядром наративу, яка визначає спосіб бачення істориком досліджуваної теми (історичної реальності), тобто задає структуру наративу в цілому [2, с. 340]. Необхідно наголосити на тезі Ф.Р. Анкерсмита про схожість між наративами та метафоричними висловлюваннями, які в однаковій мірі визначають «точку зору», з якої нам пропонується сприймати реальність [2, с. 349]. За М. Блеком, метафора складається зі слів в прямому та переносному сенсі, при цьому важливим є їхнє співвідношення. Перші М. Блек називає «рамою», другі — «фокусом» метафори і вважає, що особливості змісту метафоричних висловлювань обумовлюються «фокусними» елементами (див.: [10, с. 84]). Таким чином, «точка зору» Ф.Р. Анкерсмита та «фокус» М. Блека позначають одне явище — наратив як спосіб бачення автором певного питання, що відображується у змістовній структурі історичного тексту.

Схожій позиції дотримується Л.О. Мінк, розуміючи під наративом «бачення» історичних подій та обставин, що поєднує всіх їх разом в

єдиному мисленевому осяянні завдяки характерному для історіографії конфігураційному способу мислення (див.: [2, с. 76]).

На думку Л.Дж. Голдстейна, нарратив — це лінгвістична конструкція, побудована із багатьох індивідуальних сингулярних тверджень. Історик використовує мову (зазначені висловлювання) для конструювання нарративу (див.: [1, с. 200]). Сучасна російська дослідниця М.О. Кукарцева розуміє під нарративом певного роду інтелектуально-літературний засіб, яким історики організують результати своїх досліджень [17, с. 46]. Нарративом також можна вважати концептуальну схему в термінології радянського вченого А.І. Ракітова. Її значення дуже добре помітно при порівнянні присвячених одній темі історичних праць [26, с. 229].

Якщо розглядати нарратив у більш широкому контексті, як це робить, наприклад, Л.М. Газнюк, він є одним з основних способів самопояснення особистості, осмисленою структурою, яка організує події та дії людини в єдине ціле, тобто відіграє роль лінзи, крізь яку непов'язані й незалежні елементи існування розглядаються як пов'язані частини цілого. Всі історії розповідають в межах нарративних рамок, що визначаються культурою. Культурні традиції являють собою запас сюжетів, які можуть бути використані для організації подій в історії [7, с. 12].

На думку Й. Брокмейера та Р. Харре, нарратив є формою, внутрішньо іманентною нашим способам отримання знання, що структурує наше сприйняття світу і самих себе. Іншими словами, ми з самого початку маємо справу не з певною репрезентацією, а з деяким специфічним способом конструювання та встановлення реальності [6, с. 36-37]. Зазначену точку зору можна співвіднести з позиціями Р.Дж. Коллінгвуда (апріорність історичної уяви), Ф.Р. Анкерсмита («нарративне око»), які безперечно походять та спираються на вчення І. Канта про апріорність форм та категорій сприйняття нами об'єктивної реальності.

Отже, вищеперелічені дослідники розуміють під нарративом переважно змістовну структуру історичного тексту, починаючи визначення досліджуваного поняття зі слів: схема, конструкція (історична чи лінгвістична), репрезентація, структура, засіб організації матеріалу або взагалі спосіб отримання нами історичного знання.

Представники другого з виділених нами підходів до розуміння історичного нарративу концентрують увагу на його комунікативних властивостях, вбачаючи в ньому перш за все засіб оформлення та подачі історичного матеріалу. Так, наприклад, на думку англійського дослідника В.Б. Геллі, історичний нарратив досягає своєї мети, якщо

історик у вдається «провести» читача крізь всі розрізнені факти, про які йдеться в нарративі, завдяки розумному використанню основних почуттів людини. Вчений розглядає нарратив лише як засіб передачі повідомлення. Схожої позиції дотримується також А.Р. Лоух, який вважає, що сутність оповіді полягає не у відтворенні минулої реальності, а в здатності пробуджувати певні переживання. Спогади про ці переживання стають цеглинками, з яких будується вдале «воскресіння» минулого (див.: [2, с. 29-30]). Таким чином, нарратив (оповідь) є своєрідним комунікативним інструментом.

У зв'язку з цим в центрі дослідницької уваги опиняється проблема читання тексту. Оскільки наші предки жили у відмінних ментальних світах, вони мали читати відмінним чином, й історія читання може бути так само складною, як історія мислення. Це діяльність, що містить особливий зв'язок: з одного боку, читач, з іншого — текст. Читання, вважає Р. Дарнтон, не раз змінювало хід історії — читання Лютером Павла, К. Марксом — Г. Гегеля, Мао Цзедунгом — К. Маркса. Книжка змінила світ, оскільки не просто зберігала інформацію, але й забезпечувала спосіб розуміння, головну метафору, що надає сенс життю [12, с. 219-220]. Необхідно підкреслити, що зазначена точка зору повністю відповідає тезі М.М. Бахтіна про діалогічність будь-якого тексту, але акцентує увагу переважно на проблемі його сприйняття читачем. Історія читання як новий напрямок в історичних дослідженнях, наголошуючи на важливості правильного сприйняття авторського тексту, висуває проблему літературної форми останнього.

Повертаючись до ситуації в історичній науці, необхідно наголосити на слушній тезі П. Берка стосовно залучення істориками літературних прийомів у своїх працях. Історики не повинні займатися літературними експериментами лише тому, що вони живуть в ХХ ст., чи наслідувати певних письменників, бо їхня техніка є революційною. Однак деякі з експериментів сучасних письменників, на думку П. Берка, можуть бути корисними для істориків у розв'язанні багатьох проблем. Так, можна краще зрозуміти громадянські війни та інші конфлікти, наслідуючи метод романістів, що розповідають свої історії під більше, ніж одним кутом зору [4, с. 351-352].

Узагальнюючи, можна стверджувати, що певна група істориків вважає своєю метою розробку специфічно історичних прийомів белетристики для своїх фактографічних праць. Новий журнал «Rethinking History» стає форумом проведення й обговорення нарративних експериментів. Нові історичні дослідження пропонують нову форму нарративу чи низку форм, серед яких варто виокремити наступні: по-перше,

мікронарратив — історична розповідь про пересічних людей в їхньому локальному оточенні. Наприклад, розповідь Н. Девіс про Мартина Гера, в якій вчена показує статус жінки у французькому селянському суспільстві XVI ст. та їхнє розуміння честі, реконструюючи обмеження, в межах яких вони маневрували; по-друге, спроба поєднання в одному нарративі подій мікро- та макрорівня. Наприклад, дослідження «Людська трагедія» О. Файджеса, в якому поряд з дослідженням Російської революції розповідаються приватні історії як відомих (М. Горький), так і невідомих (селянин С. Семенов) осіб; по-третє, історіюписання в зворотному напрямі, як це зробили, наприклад, Б.Г. Самер у тематичному «Огляді російської історії» чи Н. Дейвіс в новій історії Польщі під назвою «Серце Європи». Ця форма організації має свої складності, зокрема ту проблему, що розділи, укладені в зворотному порядку, слід читати вперед. Однак значною її перевагою є спокуса змусити читача відчувати тиск минулого на окремих осіб та групи, «застиглі» у структурах; по-четверте, розповідь однієї історії різними способами під палітуркою однієї книги відповідно до різних підходів до минулого. Наприклад, як це робить в своїй «Історії у трьох варіантах» П. Коен, розглядаючи чільну подію китайської історії — боксерське повстання кінця XIX ст. У першій частині книги П. Коен досліджує повстання як «подію», створюючи власний нарратив в традиційній манері історика з конкуруючих нарративів учасників. В другій частині він звертається до повстання як до «досвіду», підкреслюючи відмінності між розповідями з метою показати розмаїття точок зору (іноземних дипломатів, місіонерів, учасників повстання) та відтворення психологічної атмосфери того часу. Третій «варіант», стосується повстання як «міфу», тобто згадок і розповідей про нього (див.: [4, с. 354-358]).

Історичний нарратив як засіб оформлення історичного тексту є достатньо цікавою та перспективною сферою методологічних досліджень. Однак, поряд з позитивними моментами, пов'язаними з залученням літературних прийомів в організації, оформленні історичного тексту, які дозволяють автору більш яскраво і зрозуміло презентувати його читачам, присутній також істотний недолік. Переважна концентрація уваги на оформленні, «театралізація» історичного тексту може значно відобразитися на його змістовній, інформативній стороні, яка є основною з наукової точки зору, не зважаючи на будь-яку схожість чи спорідненість історії та літератури.

На нашу думку, історичний нарратив являє собою складне мовленнєве явище, певну кореляцію змістовної структури історичного тексту та засобів його оформлення і подачі. Згідно з теорією текстології, мов-

ленневий зміст тексту складає лише верхній шар його глибинної змістовної структури, хоча й виступає її основою, оскільки глобальний зміст тексту вилучається із нього та через нього [30, с. 10]. В процесі артикуляції змістовна структура перетворюється на мовленнєву (знакову) конструкцію — текст, де на первинні змістовні зв'язки накладаються вторинні, текстоутворюючі, тобто відбувається конструювання смислу, направлена на вирішення комунікативних завдань [25, с. 86].

Таким чином, підводячи підсумок, можна говорити про формування нового напрямку в методології історії — філософії історичного тексту, нарративної філософії, предметом та основним методом дослідження якої виступає історичний текст (нарратив). Поняття історичного нарративу на сьогодні є досить невизначеним в науковій літературі (від змістовної структури до літературної форми історичної праці), що, однак, можна оцінювати позитивно. Оскільки така ситуація дозволяє побачити всі можливі його значення, а отже і функції в історичному пізнанні.

1 Бібліографія

- [1] Анкерсмит Ф.Р. История и тропология: взлет и падение метафоры. — М.: Прогресс-Традиция, 2003.
- [2] Анкерсмит Ф.Р. Нарративная логика. Семантический анализ языка историков. — М.: Идея-Пресс, 2003.
- [3] Бахтин М.М. Литературно-критические статьи. — М.: Наука, 1986.
- [4] Берк П. Історія подій і відродження нарративу // Нові перспективи історіописання. Пер. з англ. — К.: Ніка-Центр, 2004.
- [5] Блок М. Апология истории или ремесло историка. — М.: Наука, 1986.
- [6] Брокмейер Й., Харре Р. Нарратив: проблемы и обещания одной альтернативной парадигмы // Вопросы философии. — 2000. — № 3. — С. 29-42.
- [7] Газнюк Л.М. «Філософія нарративу» в персональному бутті людини // Філософська думка. — 2004. — № 4. — С. 3-15.

- [8] *Гуревич А.Я.* Социальная история и историческая наука // Вопросы философии. — 1990. — № 4. — С. 23-35.
- [9] *Гуревич А.Я.* Средневековый мир: культура безмолвствующего большинства. — М.: Искусство, 1990.
- [10] *Гусев С.С., Тульчинский Г.Л.* Проблема понимания в философии: Философско-гносеологический анализ. — М.: Политиздат, 1985.
- [11] *Данто А.* Аналитическая философия истории. / Пер. с англ. А.Л. Никифорова, О.В. Гавришиной — М.: Идея-Пресс, 2002.
- [12] *Дарнтон Р.* Історія читання // Нові перспективи історіописання. — К.: Ніка-Центр, 2004.
- [13] *Журавлев В.К.* Внешние и внутренние факторы языковой эволюции. — М.: Наука, 1982.
- [14] *Козеллек Р.* Минуле майбутнє. Про семантику історичного часу. — К.: Дух і літера, 2005.
- [15] *Коллингвуд Р.Дж.* Идея истории. Автобиография. — М.: Наука, 1980.
- [16] *Козлова Н.Н.* Опыт социологического чтения «человеческих документов», или размышления о значимости методологической рефлексии // Социс. — 2000. — № 9. — С. 22-32.
- [17] *Кукарцева М.А.* Лингвистический поворот в историописании: эволюция, сущность и основные принципы // Вопросы философии. — 2006. — № 4. — С. 44-55.
- [18] *Кукарцева Л.П.* Эпистемологические проблемы лингвистического поворота в историографии // Эпистемология и философия науки. — 2006. — № 1. — С. 110-130.
- [19] *Кукарцева М.А.* Предисловие к публикации // Философские науки. — 2001. — № 1. — С. 67-90.
- [20] *Кукарцева М.А., Коломоец Е.Н.* Историография и историческое мышление (аналитический обзор) // Вестник Московского университета — 2004 — № 2 — С. 31-49.
- [21] *Кукарцева М.А., Коломоец Е.Н.* О новой философии истории // Личность. Культура. Общество. — 2002. — № 1-2. — С. 276-291.

- [22] *Мижешина Л.А.* Трансцендентальное измерение гуманитарного знания // Вопросы философии. — 2006. — № 1. — С. 49-66.
- [23] *Никифоров С.В.* Письменный текст как компонент социумной организации // Прагматическое содержание грамматики текста: Сб. научн. трудов. — М., 1992. — С. 46-52.
- [24] *Петренко Н.С.* К проблеме нарратива в методологии истории // Философские науки. — 2000. — № 1. — С. 108-116.
- [25] *Попов Ю.В., Трегубович Т.П.* Текст: структура и семантика. — Мн.: Выш. шк., 1984.
- [26] *Ракитов А.И.* Историческое познание: Системно-гносеологический подход. — М.: Политиздат, 1982.
- [27] *Ретина Л.П.* Интеллектуальная история на рубеже XX–XXI веков // Новая и новейшая история. — 2006. — № 1. — С. 12-22.
- [28] *Ретина Л.П.* Историческая память и современная историография // Новая и новейшая история. — 2004. — № 5. — С. 39-51.
- [29] *Савельева И.М., Полетаев А.В.* Знание о прошлом: теория и история: В 2 т., Т. 1: Конструирование прошлого. — СПб.: Наука, 2003.
- [30] *Текст* и перевод / В.Н. Комиссаров, Л.А. Черняховская, Л.К. Латышев и др. — М.: Наука, 1988.
- [31] *Уорф Б.Л.* Отношение норм поведения и мышления к языку // Новое в лингвистике. — М., 1960. — Вып. 1. — С. 135-169.
- [32] *Харин Е.С.* Проблема метода в исторической науке сегодня // Преподавание истории в школе. — 2007. — № 1. — С. 24-25.
- [33] *Хвостова К.В.* К вопросу об историческом познании // Новая и новейшая история. — 1993. — № 3. — С. 20-28.
- [34] *Хвостова К.В.* История: проблемы познания // Вопросы философии. — 1997. — № 4. — С. 61-71.
- [35] *Шрамко Я.В.* Что такое аналитическая философия? // Актуальні проблеми духовності. — Зб. наукових праць / Вип. 7. — Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. — С. 165-188.